

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Synnerligt och besynnerligt (men inte hälften så långt som det ser ut)

- Hans Otte:** *Seven Songs nr. 3* (1997–98)
Claude Allgén: *Nu haver denna dag* (30/3 -50) – uruppförande
Hans Otte: *Seven Songs nr. 7*
Claude Allgén: *O Welt, ich muss dich lassen* (1947)
Hans Otte: *für Björn zum 6.9.2001*
Claude Allgén: *Jesu, du mitt liv, min hälsa* (nov. -45) – uruppförande
Hans Otte: *Stundenbuch nr. 25* (1991–98)
Claude Allgén: *Vad ljus över griften* (5/4 -50)
Hans Otte: *Sounds in my hands nr. 5* (2001)
Claude Allgén: *O, huvud blodigt sårat* (18/11 -47) – uruppförande
Ackordsekvens
Hans Otte: *Sounds in my hands nr. 6*
Claude Allgén: *Christe qui lux es* (4-stämmig) (1948)
Hans Otte: *Seven Songs nr. 5*
Claude Allgén: *Heut erst leb ich recht in Ehren* – uruppförande
Hans Otte: *Stundenbuch nr. 8*
Claude Allgén: *Quam oblationem* – uruppförande
Hans Otte: *Nachklang für Olivier Messiaen* (1992)
Claude Allgén: *In dulci iubilo* (7/12 -52)
Hans Otte: *Klänge für Orgel* (2004)
Claude Allgén: *Rosa, rorans bonitatem* (1950)
Ackordsekvens
Hans Otte: *Seven Songs nr. 1*
Claude Allgén: *O sacrum convivium*
Hans Otte: *Stundenbuch nr. 48*
Claude Allgén: *Till härlighetens land en gång* (9/4 -51) – uruppförande
Hans Otte: *Stundenbuch nr. 11*
Claude Allgén: *Nu vilar hela jorden* – uruppförande
Hans Otte: *Sounds in my hands nr. 7*
Claude Allgén: *Christe qui lux es* (2-stämmig) (4/12 -53)
Hans Otte: *Stundenbuch nr. 13*

Björn Nilsson – orgel

Lördag den 8 mars 2014 kl. 17.00

Caroli kyrka, Borås

Claude Loyola Allgén (1920–1990) och **Hans Otte** (1926–2007), kan dessa så olikartade tonsättare verkligen tänkas ha någonting gemensamt? Till att börja med får väl båda beskrivas som andens män – den förre närmast en kristen skolastiker, med ett knivskarpt logiskt tänkande, medan den andre till förstone kan tyckas vara färgad av new age, men vid närmare betraktande nog snarare hör hemma i ett japanskt zenkloster. Inte mycket likhet där, alltså. Nej, då är släktskapet betydligt närmare på det musikaliska planet, åtminstone på det musikteoretiska. Båda har en uttalad förkärlek för tät kromatik, dock utan att någonsin bli serialister, och framför allt för renodlade mot- och parallellrörelser. Mer därom längre ned.

Hans Ottes *Seven Songs* (1997–98) är ursprungligen violinduoer komponerade för János Négyesy (som boråsarna kunnat höra spela Cages halsbrytande *Freeman Etudes*) och hans hustru Pävikki Nykter.

Koraler för kör a cappella är en samling om 22 koralsättningar som Allgén komponerade mellan oktober 1945 och december 1952. Här får han väl sägas göra rent bord med traditionell harmonilära, men han gör inte tabula rasa med den musikaliska logiken. Satsen utmärks av tvära kast mellan konsonans och dissonans (även om den senare dominerar), vilket resulterar i en omisskännlig, synnerligen egensinning harmonik. Såvitt bekant har hittills bara en av dessa koraler framförts i originalbesättning.

O Welt, ich muss dich lassen, över Heinrich Isaacs *Innsbruck, ich muss dich lassen*, utgör också startpunkt för två variationsverk för stråkkvartett/orkester, då med titeln på latin – *O munde, volo te dimittere*.

Stycken som går runt, runt, runt utan slut återfinns i båda tonsättarnas verklistor. *für Björn zum 6.9.2001* är en liten födelsedagshälsning av detta slag.

Stundenbuch (Tidegård) (1991–98) är Ottes sista, större, fullbordade verk. Det är uppdelat i fyra häften med tolv stycken i varje, alltså inalles 48, mestadels kortare, kompositioner. Otte arbetade ofta vid pianot, och trevade sig fram med öronens hjälp. I vilken mån han lånade av sig själv och i vilken mån han gång på gång lyssnade sig fram till samma mål, vill vi låta vara osagt, men faktum kvarstår: samma eller åtminstone snarlika formuleringar dyker upp gång på gång.

När det gäller *Stundenbuch 25* är det dock knappast någon tvekan, de 13 första tonerna har sannolikt klippts ut och transponerats för *für Björn zum 6.9.2001*.

Vad ljus över griften (1950), den svenska psalmbokens mest triumfatoriska påskpsalm, har fått en minst sagt fri andrastämma i koralsamlingens enda tvåstämmiga sats.

Sounds in my hands (2001) är åtta små pianostycken som Hans Otte tillägnade dottern Silvia på 35-årsdagen.

O huvud, blodigt sårat (1947) är – bortsett från den expansiva *Christe, qui lux es* – den enda av Allgén's koralsättningar med föreskrivet varierad dynamik.

Vad som här kallats ackordsekvens är enbart en harmonisk idé som Allgén skrivit ner i en av sina skissböcker, det rör sig alltså inte om någon utarbetad komposition. Enbart kvartackord – med ett enda men signifikativt undantag – skrider fram i konstant motrörelse, om än inte alltid med lika stora steg.

Allgéns motrörelse följs av Ottes parallellrörelse. I *Sound in my hands nr. 6* rör sig de båda stämmorna på konstant kvintavstånd, alltså precis som i den allra tidigaste flerstämmigheten, det som brukar kallas parallellorganum.

Christe, qui lux es, över en melodi från 600-talet (1948), är strängt taget en strikt kanon uppbyggd av två parallellorganum, så att överstämmorna förs på kvart- och understämmorna på kvintavstånd. Resultatet präglas av påtaglig kärvhet. För varje repetition av melodin stiger den en helton, ackompanjerad av en dito dynamisk stegring. Stycket är komponerat för kör eller orgel, men uruppfördes i version för stråkkvartett.

Ett av Hans Ottes kännemärken genom alla år är stycken helt uppbyggda av serier av ackord, vanligtvis fyr- eller femstämmiga, vars yttertoner är konstanta, medan de inre varierar – dock bara en ton i taget, och alltid med minsta möjliga steg. *Seven Songs nr. 5* är ett typexempel.

Heut erst leb ich recht in Ehren återfanns i en av Allgéns skissböcker. Det skulle kunna ha varit en alldeles normal 1400-talsmelodi, om det inte vore för de rytmiska snedstegen, samt det faktum att den presenteras som kanon på det minst insmickrande av insatsavstånd.

Om Ottes tidigare verk för klaver kännetecknas av en huvudsakligen konsonant harmonik, i allmänhet alltså med ackordprogressioner av det slaget att bara en ton förändras för varje ackord, möter oftast en annan uppbyggnad i *Stundenbuch*. Det mest påtagliga draget är att stämmorna är varandras exakta speglingar, som i exempelvis första häftets åttonde stycke, som senare fått överskriften ”in Erinnerung an Conlon Nancarrow” och alltså tillägnas minnet av den i Mexico City bosatte exilamerikanen som tillbringade stora delar av sitt vuxna liv (1912–97) med att komponera för självspelande piano och att för hand stansa in sin musik på pianorullar. Med tanke på styckets långsamma och dova framskridande är det nog själva notbilden snarare än klangen som föranlett Otte att välja just denna sats för sin dedikation – dess utseende låter utan tvekan tankarna gå till Nancarrows musik.

Den icke daterade *Quam oblationem* för trestämmig kör (texten är en nattvardsbön) blandar på sedvanligt allgénskt manér konsonans och dissonans på det minst klavbundna sätt man kan föreställa sig.

Nachklang für Olivier Messiaen, som komponerades efter Messiaens frånfälle 1992, är i själva verket också en efterklang till Ottes stora orgelverk *Sounds*, som uruppfördes av Hans-Ola Ericsson i Borås samma år. Tonsättaren har helt enkelt

gjort ett utsnitt ur sitt eget verk, inklusive den avslutande, ensamma tonen, som här representerar ett styng av smärta.

Av de 22 satserna i Allgéns koralsamling är två specifikt skrivna för kör eller orgel. *In dulci iubilo* (1952) är en av dem. Man kan fråga sig varför, med tanke på att körsatsen är för manskör och orgeln således valsar omkring i det lägre registret. Denna koralsättning ligger även till grund för två större orgelverk.

Klänge för Orgel skrevs till mästernorganisten Gerd Zachers 75-årsdag 2004. De tre satserna är betitlade *Fern, Nah* och *Inmitten*, alltså långt bort, nära och i mitten. De båda första titlarna är musikaliskt fullt begripliga, medan den sista är mer gåtfull. Stycket bygger i sin helhet på samma fyrtonsackord som varierades i *Nachklang* (d-g-h-ciss), men som här renodlas. I första satsen parallellförs ackordet, och flyttas alltså stegvis upp och ned. Kanske skulle man kunna beskriva det som ett slags fat-tigmansmessiaen. I den kraftfulla andra satsen spegelvänds ackordet och presenteras i ständig motrörelse. Alltså precis som i Allgéns ackordsekvens, men med den skillnaden att Otte är obrottsligt konsekvent; här görs inga avsteg från schemat. I den avslutande satsen förändras återigen bara de mellersta tonerna i ackordet.

Rosa, rorans bonitatem (sannolikt komponerat 1950) är en evighetskanon över en mycket karaktäristisk allgémelodi, som börjar rent tonalt, men snart vandrar iväg i riktning mot tolvtonens räjonger.

Seven Songs nr. 1 är ännu en gång musik präglad av motrörelse mellan stämmorna.

Den koncentrerade och lätt dansanta miniatyren *O sacrum convivium* för tvåstämmig damkör (Stockholm 1952) är en fri kontrapunkt som först mot slutet antar kanonliknande skepnad. Det är kanske svårt att föreställa sig att texten även i detta fall behandlar nattvarden. En högst besynnerlig liten pärla.

Stundenbuch nr. 48 befinner sig snubblande nära den föregående *Seven Songs nr. 1*. Det är närapå samma komposition, om än med annat uttryck, men denna gång har Otte gissningsvis kommit till liknande resultat utan att snegla på någon förlaga.

Stundenbuch ger många prov på en åldrande tonsättares avklarade uttryck och det finns gott om enstämmiga satser, melodier helt enkelt. *Nr. II* är ett gott exempel.

Nu vilar hela jorden är en av de tätaste av Allgéns koralsättningar, man kan nästan tala om klangerna som ambulering kluster.

Sounds in my hands nr. 7 består av en liten melodi som spelas gång på gång, beledsagd av en parallell understämman på skiftande avstånd för varje repetition.

Även i den tvåstämmiga versionen av *Christe, qui lux es*, komponerad i Innsbruck 1953, klättrar melodin ett helt tonsteg för varje varv, men understämman följer inte med, utan agerar fri radikal och sätter hela tiden in på nytt avstånd.

Den avslutande *Stundenbuch nr. 13* är återigen en enstämmig melodi, nu med tillägget ”kan upprepas ett flertal gånger”.